

УДК 316.47:316.74:81(477.62)

Анатолій Загнітко, Ірина Кудрейко
(Донецьк)

ТИПОЛОГІЧНІ ВИЯВИ СПІВВІДНОШЕННЯ МІКРОСИТУАЦІЙ І НАЦІОНАЛЬНО-МОВНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В МАЛИХ МІСТАХ ДОНЕЧЧИНИ: СТАТИКА Й ДИНАМІКА

У статті розглянуто особливості соціолінгвістичної ситуації на Донеччині; здійснено порівняльну характеристику мовних ситуацій у містах Амвросіївці і Єнакієвому та загальної сучасної мовної ситуації; простежено динаміку національно-мовного складу населення досліджуваних міст; висвітлено мікроситуацію та національно-мовну ідентичність у статичній і динамічній.

Ключові слова: мовна ситуація, білінгвізм, комунікативна потужність мови, демографічна потужність мови, мовна мікроситуація, національно-мовна ідентичність.

В статье рассмотрены особенности социолингвистической ситуации в Донецкой области; дана сравнительная характеристика языковых ситуаций в городах Амвросиевка и Енакиево и общей современной языковой ситуации; прослежена динамика национально-языкового состава населения исследуемых городов; показана микроситуация и национально-языковая идентичность в статике и динамике.

Ключевые слова: языковая ситуация, билингвизм, коммуникативная мощьность языка, демографическая мощьность языка, языковая микроситуация, национально-языковая идентичность.

The article examines the peculiarities of sociolinguistic situation in Donechchyna, carries out a comparative description of linguistic situations in the towns Amvrosiyivka and Yenakiyev with a general contemporary linguistic situation in the Donetsk Region. It also traces (using a census) a dynamics of national and linguistic composition of the populace under study, and throws light upon a microsituation and national and linguistic identity in statics and dynamics.

Keywords: linguistic situation, bilingualism, communicative capacity of language, demographic capacity of language, linguistic microsituation, national and linguistic identity.

Сучасна мовна палітра України є нерівнозначною з різним силовим навантаженням монолінгвізму й білінгвізму. Актуальним є не тільки вивчення особливостей функціонування мов у різних сферах життя сучасної України, але й установлення мотивацій вибору тієї чи іншої мови для спілкування в конкретних населених пунктах, зокрема в Східній Україні, де суттєвою постає різниця в її кваліфікації в різних засобах масової інформації. Експериментальне дослідження силового поля кожної з мов уможливує встановлення перспектив розвитку мовної ситуації. Усе це мотивує актуальність запропонованого студіювання.

Метою цієї статті є визначення регіональних особливостей вибору мов (української або російської) у спонтанній і планованій комунікації жителями міст Амвросіївки та Єнакієвого. Мета передбачає вирішення таких завдань: 1) охарактеризувати особливості мовної ситуації;

2) визначити структурні елементи національно-мовних мікроситуацій на території досліджуваних міст; 3) проаналізувати функційне навантаження мов у різних комунікативних сферах Амвросіївки та Єнакієвого.

Національно-мовні проблеми є одними з найважливіших у більшості країн. Причина полягає в розбіжності національного й мовного показників у сучасному соціальному житті, що у свою чергу призводить до втрати мов деякими етносами. Зрозуміло, що в представників цих етносів залишається ще усвідомлення спільної історичної долі, однак це не є тим визначальним чинником, який відрізняє одну етнічну спільноту від іншої. На сьогодні актуальним є питання збереження рідної національної мови, коли співіснують і функціонують різні мови на території однієї країни.

Мовна ситуація – це сукупність і взаємодія мов, що їх використовують у певній

етнічній спільноті або адміністративно-територіальному об'єднанні.

Компонентами мовної ситуації можуть бути як мови, так і їхні діалекти. Залежно від кількості мов (діалектів), поширених у певній етнічній спільноті або адміністративно-територіальному об'єднанні, мовні ситуації бувають прості та складні. Підтвердженням першої є сучасна мовна ситуація в Литві, де немає поділеного за етнічними та мовними показниками суспільства, оскільки етнічні литовці складають 81 % населення, російськомовне населення відповідно – 10 %, етнічні поляки – 7 %. Своєрідною (виявом складної) є мовна ситуація у Швейцарії, де функціонують три державні мови – німецька (рідна мова для 65 % населення), французька – (18 %), італійська (12 %); 1 % населення послуговується ретороманською мовою. Жителі країни мають право спілкуватися будь-якою з названих мов. Усі державні документи друкують чотирма мовами. У школах кантонів, де домінує одна з державних мов, обов'язковим є вивчення ще однієї державної мови. Судочинство ведеться трьома державними мовами. У складних мовних ситуаціях співіснують дві, три, чотири й більше мов.

Питання багатомовності по-різному вирішують у різних країнах. Найліпше це відбувається в країнах зі статичною мовною ситуацією, тобто такою, за якої статус мови (мов) визнаний і підтримується державою, а населення щодо цих мов дотримується певних соціальних настанов. Для прикладу можна навести мовну ситуацію та її розв'язання в Російській Федерації, де, за останніми даними, нараховується 180 мов, з яких тільки 30 мають писемність. У Росії державною мовою і мовою міжнаціонального спілкування визнана російська. У Конституції РФ зазначено, що республіки мають право встановлювати свої державні мови, проте в усіх держустановах їх використовують нарівні з державною мовою Російської Федерації.

В Україні мовна ситуація має ознаки і простої, і складної. У нашій країні державною мовою визнана українська. Російська мова вже тривалий час на Сході України та в Києві виконує функції мови міжнаціонального спілкування, а закон «Про засади державної мовної політики» призвів до того, що південні та східні області України надали російській мові статус регіональної.

Якщо вести мову про Схід України, зокрема Донеччину, де проживають представники 130 національностей, то мовну ситуацію на цій території можна охарактеризувати як російсько-українську двомовність, за якої позиції української та російської мов увесь час змінюються (див. табл. 1).

Із даних таблиці видно, як українська мова втрачала свої позиції. Незважаючи на загальну мовну ситуацію (на території Донецької обл. домінуючою є російська мова), цікавим постає аналіз мовних ситуацій у містах Донеччини. Подаємо порівняльно-зіставну характеристику мікроситуацій у містах Амвросіївці та Єнакієвому, оскільки на території цих міст спостерігаємо різні типи білінгвізму: українсько-російський (Амвросіївка) і російсько-український (Єнакієве).

Амвросіївка (колишня назва – Донецько-Амвросіївка) – місто районного підпорядкування, районний центр; розташоване в східній частині Донецької області в прикордонній з Росією зоні за 82 км від обласного центру.

Територія міста та його околиць була заселена здавна – ще за доби раннього палеоліту.

У зв'язку з будівництвом Курсько-Харківсько-Азовської залізниці тут у

Таблиця 1

Динаміка вживання рідної мови населенням Донецької області

	1897 р., % від загальної кількості	1923 р., % від загальної кількості	1970 р., % від загальної кількості	2001 р., % від загальної кількості
Рідна українська мова	52,97	63,92	37,87	24,09
Рідна російська мова	40,81	26,05	59,84	74,80

1869 році виникло пристанційне селище, яке успадкувало назву сусідньої волоської слободи Амвросіївки (нині – с. Благодатне Амвросіївського р-ну Донецької обл.). Однак розвиток селища пов'язаний із заснуванням поблизу нього цементних заводів, що сприяло переселенню до цих місць робітників з різних районів України та Росії.

Задля аналізу національного складу жителів досліджуваного міста звернімося до таблиці 2, де за даними переписів видно, як змінювалося кількісно-відсоткове співвідношення національного складу населення (див. табл. 2).

Отже, дані переписів 1923 та 1939 років засвідчують, що чисельність українського

Таблиця 2

Динаміка національного складу жителів Амвросіївки за даними переписів 1923 та 1939 років

Національність	1923 р.		1939 р.	
	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%
Усього населення	2885	100	15001	100
Українці	1390	48,18	10323	68,8
Росіяни	1296	44,92	4188	27,91
Євреї	–	–	128	0,85
Німці	41	1,42	73	0,48
Поляки	19	0,66	–	–
Греки	8	0,28	64	0,42
Татари	–	–	39	0,26
Болгари	3	0,1	–	–
Інші	49	1,7	133	0,88
Невідомі	79	2,74	–	–

Таблиця 3

Динаміка національного складу населення Єнакієвого за даними переписів 1923, 1939, 1989, 2001 років

Національність	1923 р.		1939 р.		1989 р.		2001 р.	
	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%
Усього населення	26621	100	88566	100	189078	100	162778	100
Українці	7045	26,46	34991	39,5	77410	40,9	73675	45,3
Росіяни	16033	60,26	46533	52,5	103345	54,7	83726	51,4
Євреї	2251	8,46	3293	3,71	967	0,5	291	0,2
Німці	367	1,37	991	1,11	–	–	–	–
Поляки	386	1,44	–	–	254	0,1	–	–
Греки	13	0,05	156	0,17	230	0,1	–	–
Татари	43	0,16	315	0,35	734	0,4	–	–
Болгари	40	0,15	1049	1,18	165	0,1	–	–
Білоруси	–	–	–	–	3414	1,3	1777	1,1
Вірмени	–	–	–	–	341	0,2	587	0,4
Азербайджанці	–	–	–	–	249	0,1	366	0,2
Молдавани	–	–	–	–	429	0,2	–	–
Литовці	–	–	–	–	109	0,1	–	–
Цигани	–	–	–	–	167	0,1	–	–
Грузини	–	–	–	–	134	0,1	–	–
Мордва	–	–	–	–	184	0,1	–	–

населення на підприємствах Амвросіївки зросла більш ніж на 20 %; стосовно росіян, то їхня кількість зменшилася на 17 %. Причина – постійні міграційні процеси на території області [4, с. 264, 266, 268, 270; ДОДА, Ф. Р-4249, оп. 1 доп., д. 12, л. 7–10].

Національний склад на території Амвросіївського району за даними перепису 2001 року: українці – 39 015 осіб (71,0 % від загальної кількості жителів району), росіяни – 14 401 особа (26,2 %), білоруси – 334 особи (0,6 %), вірмени – 261 особа (0,5 %). Незважаючи на те що Амвросіївка розташована в прикордонній з Росією зоні, починаючи з 1939 року, переважна більшість населення як міста, так і району є українцями, про це свідчать дані переписів.

Єнакієве (колишні назви – Риково, Орджонікідзе) – місто обласного підпорядкування, розташоване за 50 км на північний схід від Донецька.

Перші населені пункти на території сучасного м. Єнакієвого виникли наприкінці XVIII ст.

Розвиткові цього населеного пункту сприяло засноване в 1895 році Російсько-бельгійське металургійне товариство, яке в 1897 році побудувало новий Петровський завод. Це сприяло збільшенню кількості населення на цій території [2; 5; 6].

За даними переписів 1923, 1939, 1989 та 2001 років, простежимо зміни в націо-

нальному складі населення Єнакієвого (див. табл. 3).

Єнакієве – одне з трьох міст Донецької області, де переважною частиною населення впродовж тривалого часу є росіяни [4, с. 224, 236, 238; ДОДА, Ф. Р-4249, оп. 1 доп., д. 12, л. 54; 8, с. 17; 9, с. 15].

Задля визначення національно-мовної потужності української та російської мов слід скористатися динамікою національно-мовного складу Амвросіївки та Єнакієвого (див. табл. 4).

Згідно з поданими відомостями, протягом тривалого часу на території досліджуваних міст домінуючою була російська мова, виняток – Амвросіївка (за даними перепису 1923 р. і нашого дослідження) [4, с. 224, 236, 238, 268, 270; 1, с. 331, 410, 411, 414, 415, 420, 421, 438; 9, с. 15, 19].

Для адекватного встановлення особливостей мікроситуацій в Амвросіївці та Єнакієвому було створено модель анкетування, яке проводилося серед учнів шкіл і членів трудових колективів. Кожному опитуваному пропонувалося заповнити лист анкети, до складу якої входили 24 питання (побудовані альтернативним способом) про рівень володіння українською мовою, мовні пріоритети, а також «паспортички» – питання про національність, освітній ценз, характер трудової діяльності.

Жителі досліджуваних міст мали змогу оцінити власний рівень володіння україн-

Таблиця 4

Динаміка національно-мовного складу населення Амвросіївки та Єнакієвого

Назва міста	1923 р.		1926 р.		2001 р.		Результати власного дослідження (2006 р.)	
	українці, % від загальної кількості населення	росіяни, % від загальної кількості населення	українці, % від загальної кількості населення	росіяни, % від загальної кількості населення	українці, % від загальної кількості населення	росіяни, % від загальної кількості населення	українці, % від загальної кількості населення	росіяни, % від загальної кількості населення
Амвросіївка	47,60	44,47	34,70	62,25	43,33	54,59	51,70	48,30
Єнакієве	26,43	60,20	16,86	71,54	20,89	84,59	14,0	86,0

ською мовою і зазначити сфери соціального життя, у яких вони користуються нею: удома, на роботі, у колі друзів, спонтанна відповідь на вулиці.

В Амвросіївці (загальна кількість респондентів – 1299 осіб) вільно володіють українською мовою 984 особи (75,75 %); розуміють, але не розмовляють, – 183 особи (14,08 %); мають труднощі в розумінні – 132 особи (10,1 %).

У Єнакієвому було проанкетовано 1236 осіб, серед них: 690 осіб (55,82 %) вільно володіють українською мовою; 468 осіб (37,86 %) розуміють, але не розмовляють; 78 осіб (6,31 %) мають труднощі в розумінні.

За даними таблиці 5 можна визначити ступінь поширення української та російської мов у різних сферах родинно-побутового й суспільного життя.

Варто зазначити, що незначний відсоток мовців Амвросіївки вдома і в колі друзів спілкуються вірменською мовою.

В Амвросіївці в більшості сфер використовують українську мову, у Єнакієвому – російську.

У нашій анкеті вміщено питання про спонтанну відповідь на вулиці, що мало за мету визначити кількість мовців, для яких українська мова є дійсно рідною, оскільки мова мислення, за Л. Щербою, є рідною.

Результати анкетування дозволяють проаналізувати їхню динаміку на території Амвросіївки та Єнакієвого (див. табл. 6).

Респондентам у досліджуваних населених пунктах пропонувалося відповісти на питання анкети «Якою мовою навчалися в школі?». В Амвросіївці українською мовою в школі навчалися 435 осіб, що складає 33,48 % від загальної кількості опитуваних, і, відповідно, 864 особи навчалися російською мовою (66,52 %). У Єнакієвому в школах з українською мовою навчання здобули освіту 57 респондентів (4,6 %), із російською – 1179 осіб (95,4 %). Ці дані є результатом наявності / відсутності україномовних шкіл на території досліджуваних міст за радянських часів (див. табл. 7).

Із таблиці 7 видно, як поступово зменшувалася кількість україномовних шкіл на території міст Амвросіївки та Єнакієво-

Таблиця 5

Сфери поширення й застосування української та російської мов

Назва міста	Загальна кількість респондентів	Удома		На роботі		У колі друзів	
		українці, кількість осіб (%)	росіяни, кількість осіб (%)	українці, кількість осіб (%)	росіяни, кількість осіб (%)	українці, кількість осіб (%)	росіяни, кількість осіб (%)
Амвросіївка	1299	593 (45,65)	700 (53,88)	566 (43,57)	733 (56,42)	528 (40,64)	762 (58,66)
Єнакієве	1236	118 (9,54)	1115 (90,21)	175 (14,15)	1061 (85,84)	18 (1,45)	1218 (98,55)

Таблиця 6

Кількісні показники спонтанних відповідей респондентів

Назва міста	Загальна кількість опитуваних	Спонтанна відповідь українською		Спонтанна відповідь російською	
		Кількість осіб	%	Кількість осіб	%
Амвросіївка	1299	162	12,47	1137	77,53
Єнакієве	1236	63	5,09	1173	94,91

Таблиця 7

Динаміка навчання в середній школі українською / російською мовами

Навчальні роки	Амвросіївка		Єнакієве	
	Кількість українських шкіл (%)	Кількість російських шкіл (%)	Кількість українських шкіл (%)	Кількість російських шкіл (%)
1947/1948	4 (28,6)	10 (71,4)	–	–
1950/1951	5 (33,3)	11 (66,7)	–	31 (100)
1958/1959	3 (27,3)	8 (72,7)	2 (5,7)	33 (94,3)
1971/1972	–	12 (100)	3 (6,25)	45 (93,75)
1974/1975	–	–	2 (5,3)	36 (94,7)

го (дані за іншими містами не виявлено). Станом на кінець 1980-х років україномовні школи залишилися лише в сільській місцевості, у 1989 році на території Донецької області лише 3,2 % учнів від загальної кількості дітей шкільного віку навчалися в школах з українською мовою викладання, а 405 учнів було взагалі звільнено від вивчення української мови [ДОДА, Ф. Р-3575, оп. 1, д. 4 (3), л. 8; ДОДА, Ф. Р-3575, оп. 1, д. 11 (3), л. 9 об.; ДОДА, Ф. Р-3575, оп. 1, д. 74 (3), л. 6 об.; ДОДА, Ф. Р-3575, оп. 1, д. 191 (02/14), л. 47 об.; ДОДА, Ф. Р-6261, оп. 1, д. 7, л. 75; ДОДА, Ф. Р-6261, оп. 1, д. 45, л. 4 об.; ДОДА, Ф. Р-6261, оп. 1, д. 125, л. 22 об.; ДОДА, Ф. Р-6261, оп. 1, д. 170, л. 1–100].

Вікова категорія опитуваних – 10–19 років (347 осіб), ніхто з анкетованих не назвав українську мовою навчання. Це свідчить лише про недбале ставлення більшості українців до рідної мови.

Інше питання нашої анкети – «Якою мовою навчалися в вишах?» – надало можливість проаналізувати кількісно-відсоткове співвідношення респондентів щодо мови навчання у ВНЗ (див. табл. 8).

Варто наголосити, що респонденти, які в анкеті зазначили, що навчалися у ви-

шах українською мовою, за віковим розподілом належать до груп опитуваних 1940–1950 років народження, тому можна припустити, що вищу освіту вони здобували в 1960–1970 роках.

Вибір мови, якою навчатиметься дитина, завжди здійснювався батьками, і він визначав їхнє ставлення до тієї чи іншої мови. За радянських часів навчання в Україні здійснювалося або українською, або російською мовою, батьки надавали перевагу російській, бо саме вона обслуговувала найважливіші сфери суспільного життя. Вибір батьків засвідчував, якій мові в родині надають перевагу, російськомовною чи україномовною вони бачать свою дитину в майбутньому.

Питання нашої анкети – «Якою мовою, на Вашу думку, повинно відбуватися навчання в школі?», «Якою мовою бажаєте, щоб навчалися у вишах?» – дають можливість з'ясувати, наскільки громадяни країни усвідомлюють необхідність знання державної мови. В Амвросіївці кількість людей, які бажають, щоб навчання в школах відбувалося українською мовою, складає 780 осіб (60,05 %), у Єнакієвому – 216 осіб (17,4 %). Уважають необхідним здійснювати навчання в школах російською мовою в Амвросіївці – 819 осіб (39,95 %), Єнакієвому – 1020 осіб

Таблиця 8

Кількісні показники реакцій респондентів на здобуття освіти певною мовою

Назва міста	Вища освіта українською мовою		Вища освіта російською мовою	
	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%
Амвросіївка	231	41,84	321	58,15
Єнакієве	95	9,73	455	90,27

(82,52 %). Щодо мови викладання у вишах, то українську мову підтримують 2554 особи (34,23 %): в Амвросіївці – 729 осіб (56,12 %), Єнакієвому – 224 особи (18,12 %). Російську мову назвали мовою викладання у вишах в Амвросіївці – 570 осіб (43,88 %), Єнакієвому – 1012 осіб (81,88 %).

Ці дані засвідчують те, що українська мова серед україномовного й неукраїномовного населення із часом стає престижнішою. У суспільній свідомості поступово підвищується показник її комунікативних якостей і естетичної цінності, зупинився процес падіння «лояльності» щодо української мови – посилюється мовно-національна свідомість українців, а також представників інших етносів [7, с. 66].

В анкеті респондентам було запропоновано дати відповідь на таке питання: «Якій мові надаєте перевагу під час перегляду телепередач?». Вибір мови в засобах масової комунікації здійснюється з урахуванням культурно-історичних, соціально-економічних умов та особливостей соціально-демографічного й соціолінгвістичного складу аудиторії в кожному окремому випадку.

Поняття «вибір мови у сфері масової комунікації» має два значення: по-перше, це реалізація певної мовної та національної політики через засоби масової комунікації; по-друге, це рішення кожного окремого слухача або аудиторії загалом про те, якій мові надавати перевагу під час перегляду телепередач [5, с. 308]. Дані анкетування засвідчують, що українській мові надають перевагу під час перегляду телепередач в Амвросіївці – 267 осіб, Єнакієвому – 147 осіб.

Щодо друкованих засобів масової інформації, то тут спостерігається ще гірша ситуація, оскільки в жодному з досліджуваних міст немає місцевих періодичних друкованих видань українською мовою. Усі україномовні газети на території Амвросіївки та Єнакієвого є передплатними. Відсоток респондентів, які передплатують україномовні друковані періодичні видання, складає 1,78 % від загальної кількості опитуваних.

Здійснений аналіз мікроситуацій у містах Амвросіївці та Єнакієвому крізь призму кількісних і якісних показників виявляє риси, асиметричні загальній мовній ситуації на території Донеччини: в Амв-

росіївці домінує українська мова, хоча загальне мовне тло області є російсько-українським.

Література

1. Всесоюзний перепис людності 1926 року. Т. XIII. Українська соціалістична радянська республіка. Степ. Дніпрянський промисловий підрайон. Гірничий підрайон. Національність. Рідна мова. Вік. Писемність. – М. : Видання ЦСУ Союзу РСР, 1929. – 465 с.

2. *Загнітко А. П.* Білінгвізм і мовна компетенція / А. П. Загнітко, І. О. Кудрейко // Компетентнісно орієнтована освіта: досвід, проблеми, перспективи. Матеріали Міжнародної наук.-практ. конф., 5–6 листоп. 2008 р., Донецьк / Міністерство освіти і науки України, Академія педагогічних наук України [та ін.]. – Донецьк : Каштан, 2008. – Т. 1. – С. 60–70.

3. Итоги Всесоюзной переписи населения 1970 г. Т. IV. Национальный состав населения СССР / [отв. Орехов]. – М. : Статистика, 1973. – 647 с.

4. Итоги сплошной подворной переписи Донецкой губернии (январь, февраль 1923 г.) т. четв. Итоги демографической переписи Донбасса. – Х. : Типо-лито-фото-цинкография Военно-Редакц. Сов. УВО им. Фрунзе, 1923. – 461 с.

5. *Кудрейко І.* Соціолінгвістичні типи внутрішньомістечкового мовлення: кількісний, якісний аспекти / І. Кудрейко // Лінгвістичні студії : [зб. наук. пр. / наук. ред. А. Загнітко]. – Донецьк : ДонНУ, 2008. – Вип. 16. – С. 303–310.

6. *Кудрейко І. О.* Сучасні вияви і тенденції соціолінгвістичної ситуації в Донеччині / І. Кудрейко // Лінгвістичні студії : [зб. наук. пр. / наук. ред. А. Загнітко]. – Донецьк : ДонНУ, 2009. – Вип. 19. – С. 242–245.

7. *Куць О. М.* Мовна політика в державотворчих процесах України : [навч. посіб.] / О. М. Куць. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2004. – 275 с.

8. Национальный состав населения Донецкой области (по данным Всесоюзной переписи населения 1989 г.). Статистический сборник № 4. – Донецк : Ротапринт упрстат, 1992. – 148 с.

9. Національний склад та рідна мова населення Донецької області (за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року). – Донецьк : Ротапринт оус, 2003. – 24 с.

Джерела

ДОДА. – Ф. Р-4249, оп. 1 доп., д. 12. Сводные таблицы Центрального управления народно-хозяйственного учета Госплана СССР о распределении населения по национально-

сти и родному языку, занятиям и возрасту по итогам Всесоюзной переписи населения в целом по области и г. Сталино (Ф. Д-О, Д-в), 1939 г., 39 л.

ДОДА. – Ф. Р-3575. Амвросиевский районный отдел народного образования Донецкой области 1943–1953, 1966–1980, оп. 1, д. 4 (3). Годовые планы школьной сети 1947–1948 уч. г., 8 л.

ДОДА. – Ф. Р-3575. Амвросиевский районный отдел народного образования Донецкой области 1943–1953, 1966–1980, оп. 1, д. 11 (3). Годовые планы школьной сети 1950–1951 уч. г., 10 л.

ДОДА. – Ф. Р-3575. Амвросиевский районный отдел народного образования Донецкой области 1943–1953, 1966–1980, оп. 1, д. 74 (3). Годовые планы школьной сети 1958–1959 уч. г., 7 л.

ДОДА. – Ф. Р-3575. Амвросиевский районный отдел народного образования Донецкой области 1943–1953, 1966–1980, оп. 1, д. 191 (02/14). Планы развертывания школьной сети на 1971–1972 уч. г., 49 л.

ДОДА. – Ф. Р-6261. Отдел народного образования Енакиевского горсовета 1947–1969, 1971–1975 гг., оп. 1, д. 7. Статистический отчет о работе школ, численности и итогах приема учащихся на нач. 1950–1951 уч. г., 76 л.

ДОДА. – Ф. Р-6261. Отдел народного образования Енакиевского горсовета 1947–1969, 1971–1975 гг., оп. 1, д. 45. План развертывания сети начальных, семилетних и средних школ на 1958–1959 уч. г., 7 л.

ДОДА. – Ф. Р-6261. Отдел народного образования Енакиевского горсовета 1947–1969, 1971–1975 гг., оп. 1, д. 125. Фактическая сеть школ на 1971–1972 уч. г., 25 л.

ДОДА. – Ф. Р-6261. Отдел народного образования Енакиевского горсовета 1947–1969, 1971–1975 гг., оп. 1, д. 170. Годовые статистические отчеты отдела народного образования и школ на 1974–1975 уч. г., 109 л.

Скорочення

ДОДА – Донецький обласний державний архів.

SUMMARY

The studies of the general Ukrainian linguistic area have become more active intensified recently. The analysis of various manifestations of Ukrainian-national and national-Ukrainian bilingualism in general and the Ukrainian-Russian and/or Russian-Ukrainian bilingualism in different Ukrainian regions in particular needs an enlargement of theoretical achievements in studying bilingualism in its diverse dimensions, which are extremely essential for creating an optimal model of state language policy and determining the priorities of language planning.

The linguistic situation in Donechchyna requires a special attention, since the different languages are extensively used on the territory under study, although only two of them, Ukrainian and Russian, have specifically functional signification that is caused and motivated by historical, genetic and structural-typological factors. From this point of view, the analysis of linguistic situation in the East of Ukraine presupposes the monitoring of the peculiarities of modern dynamics' manifestation of linguistic background, the examination of the process of formation of the national-linguistic relations among the representatives of different ethnic, social and age groups, the detection of main trends of linguistic situation progress with determining the regularities of realization of this situation and its unevenness against the entire background of Donetsk Region in general and in its each inhabited locality (cities and towns, urban-type communities and villages, etc.) in particular. The latter is particularly significant for cities and towns within which it can be easily determined basic/non-basic varieties of Ukrainian-Russian /Russian-Ukrainian /Ukrainian-Rumaian /Ukrainian-Urumian bilingualism, as well as other its types, with different signification of each component. The features of structural properties and structuredness of the population play an important role in the city language that is an indicator of past and present people's migratory processes, trends of linguistic and social policy and forms of its economic implementation.

The article deals with a complex research of sociolinguistic situation in Donechchyna, carries out a comparative description of linguistic situations in the towns Amvrosiyivka and Yenakiyevovo with a general contemporary linguistic situation in the Donetsk Region. It also traces (using the censuses) a dynamics of national and linguistic composition of the populace of both the cities under study and the region in general. The paper also determines the basic causes of the modern realization of linguistic situation with the existing areas of active/semiactive/passive signification of Ukrainian and Russian

languages, and also of formation the nuclear/semi-peripheral/peripheral planes of the intra-urban signification of Ukrainian/Russian languages.

On the basis of thorough analysis of archival materials related to the censuses, there has been carried out the qualification and classification of the main stages of force field modifications of Ukrainian, Russian and other languages. At the same time, there has been ascertained that the weakening/strengthening of the functional language background is conditioned mostly by demographic dynamics and expansion/constriction of the presence of a language in various media, educational institutions, as well as by realization in administrative and management environment.

Using the data from their own elaborate model of questioning and inquiry which was conducted among the pupils and employees of work collectives of the residents of cities under study, the authors have found out the linguistic priorities of respondents concerning identification of their native language, areas of its usage, linguistic perspectives in educational system and dimensions of management and state. The classified results of received questionnaires have also permitted ascertaining a fact that the respondents of Amvrosiyivka and Yenakiyevе prefer Ukrainian, for example, while watching TV programs, and the percentage of subscribers of the Ukrainian-language periodicals in both cities is 1.78 % of all the respondents; so, the Ukrainian-language requirements with reference to being educated become more actual.

Keywords: linguistic situation, bilingualism, communicative capacity of language, demographic capacity of language, linguistic microsituation, national and linguistic identity.